האט נאך גענוג. איבער גענוג לאנד. קענעדא האט יעצט בס״ה א 600 טויזענד פארמערס וועלכע ארפייטען אויס פארם און תבואה פראדוקטען אין בעטרעף פון א 600 מיליאן דאלאר. לגבי דעם שטח אבער פון קענעדא איז עס א גאר נישט, א נול.

דאס איינציגע און וואס קענעדא נויטיגט זיך — איז מענשען. זי גיט איהרע איינוואהנער אלע בעקוועמליכקייטען: סקוהלס, אייזענבאהנען, פיעלע בעשעפטיגונגען, ביי וועלכע יעדער פעהיגער מענש קען ניט נור „מאכען א לעבען“, נור אויך זיך „ארויפארבייטען“ און וויסענדיג אז קענעדא שטרענגט זיך אן מען זאל דאס אלעס וויסען אין אויסלאנד, אז זי „אדווערטייזט“ זיך און דערצעהלט פאר דער גאנצער וועלט איהרע אוצרות. איז דערום קיין וואונדער ניט וואס קענעדא האפט אין הונדערט יאהר ארום צו פערגלייכען זיך — אויב ניט אריבערצוואגען איהר רייכע שכן׳טע — די פעראייניגטע שטאטען.

נאטירליך דערגרייכען די אנאנסען אויך צו אידישע אויערען. דאס אידישע געזינדעל אין קענעדא ווערט פון יאהר צו יאהר אלץ גרעסער, מיט אייפריגער שנעלקייט וואקסען די וועסטערן פראווינצען, ליידער אבער פיהלען זיך נאך די אידען אין קענעדא ווי זיי וואלטען זיצען אין דער לופטען, מען זיצט ניט פעסט און דערפאר כאפען זיי זיך צו לופט פרנסות, אדער בעסער געזאגט: זיי כאפען זיך צו לופט פרנסות (קרעמעריי, פעדלעריי א. ד. ג.) און האלטען זיך דערום ווי אין דער לופטען...

עס זיינען אפילו שוין פאראן פיעלע אידישע פארמערס און קאלאניסטען, וועלכע לעבען זיך ניט שלעכט און צו וועלכע איך וועל זיך נאך אמאל אומקעהרען, אבער האבענדיג אזעלכע בעקוועמליכקייטען ווי עס גיט זיי די קענעדער רעגירונג און זעהענדיג די צוקונפט וואס זיי ערווארטעט, וואלט די צאהל פון די פארמערס געמעגט גרעסער זיין.

מעהר אבער פערדראסיג איז ווען מען זעהט די גרויסע צאהל אידישע קרעמערס, פעדלער און גלאט לופט מענשען וואס בעגנוגנען זיך מיט א פערדיענסט פון שהי־פהי און נור דערפאר ווייל זיי זיינען קורצזיכטיג און וויסען ניט צו וואס זיך צו נעהמען. אדער — ווי געזאגט אין אנהויב ארטיקעל — מען האט מורא צו זאטשעפען זיך מיט א נייער אונטערנעהמונג: קרעמעריי אבער — אין דעם האט מען ידיעה נאך פון דער היים און דערצו כאפט מען זיך. ווען מען וועט זיך שפעטער ארומקוקען, זאל עס ניט זיין ווי אין די סטייטס — צו שפעט...

קענעדא׳ס האנדעל מיט אנדערע לענדער.

דער האנדעל פון קענעדא מיט אנדערע לענדער פאר דעם יאהר וואס האט זיך געענדיגט דעם 31טען מארטש 1912, איז געווען אויף א סומע פון 874 מיליאן, 637 טויזענד און 794 דאלאר.

קענעדא האט עקספארטירט אדער ארויסגעפיהרט ווארע אין אנדערע לענדער אויף א סומע פון 315 מיליאן, 317 טויזענד און 250 דאלאר. זי האט אימפארטירט אדער אריינגעפיהרט פרעמדע ווארע אויף א סומע פון 559 מיליאן 320,544 דאלאר. די סומע פון דיוטי וואס איז קאלעקטעד געווארען איז 87 מיליאן 576,036 דאלאר.

קענעדא׳ס בעסטער קאסטימער איז געווען ענגלאנד. זי האט ארויסגעפיהרט פון דאנען אויף 120 מיליאן, 534,634 דאלאר ווערטה פראדוקטען.

קענעדא האט אימפארטירט ווארע פון יונייטעד סטייטס מעהר ווי פון אלע אנדערע לענדער, נעמליך: אויף 356 מיליאן, 354,476 דאלאר. פון ענגלאנד האט קענעדא אימפארטירט בלויז אויף דער סומע פון 116 מיליאן, $907,022.

קענעדא האט געפיהרט האנדעל אויך מיט פאלגענדע לענדער: וועסט אינדיען, סוית אמעריקא, ניו פאונדלענד, אויסטראליען, דייטשלאנד, בעלגיען, און פראנקרייך.

מארק טווין.

א מערקווירדיגע רייזע.[1]

איבערזעצט פון א. ק.

„מיר האבען ערהאלטען פאלגענדען אויפרוף, און ווייל ער בעהאנדעלט א געוויסע פראגע פון זעהר א טיפען שטאנדפונקט און פון אלגעמיינעם אינטערעס, דערפאר האבען מיר געפונען פאר נויטיג איהם אבצודרוקען אין אונזער רעדאקציאנס־אבטיילונג:

„איך האב די עהרע בעקאנט צו מאכען דאס געהערטע פובליקום, אז צוזאמען מיט דעם הערר בארנום האב איך איבערגענומען אויף א געוויסע צייט אין ארענדע דעם קאמעט; און גלייכצייטיג ערלויב איך מיר צו בעטען דאס הויכגעשעצטע פובליקום, עס זאל געפלינסט אונטערשטיצען אונזער וואהלטהעטיגע אונטערנעהמונג.

אונזער ציעל איז איינצוארדנען אויף׳ן קאמעט בעקוועמע און אפילו זעהר געשיקטע וואוינונגען, פאסיג צו די צאהל פערזאנען, וואס ווילען אונז בעעהרען מיט זייער קונדשאפט און ווילען אונטערנעהמען א רייזען־עקסקורסיע צו די הימלישע קערפערס. אין עק פון קאמעט וועלען מיר איינארדנען איין מיליאן אמת הערליכע צימערען, איינגעארדענט מיט קאלט און הייס וואסער, געז, א שפיגעל, א שירם א. ז. וו. און די צאהל קענען מיר פערגרעסערען, אויב מיר וועלען זיך נור צונויפטרעפען מיט גוטהארציגען ווילען. מיר וועלען עפענען ספעציעלע ביליארד־זאלען, זאלען אויף קארטען, קאנצערטען טעאטערס און ביבליאטעקען; און אויף דער איבערשטער פלאטפארמא רעכענען מיר איינצוארדנען א גרויסארטיגען פארק צו רייטען אויף פערד און ארומצופאהרען אין קאטשען, מיט אן אויסגעשטיינערטען וועג פון העכער צעהן טויזענד מייל די לענג. אויך וועלען ערשיינען טעגליכע צייטונגען.

דער קאמעט וועט פערלאזען נויארק דעם 20טען ד. מ. צעהן א זייגער אבענד. ס׳וואלט געווען ווינשעסווערטה, אז די געעהרטע פאסאזשירען זאלען אנקומען אכט א זייגער אבענד, כדי צו פערמיידען אלערליי מיספערשטענדניסע און פערדרעהעניש. מען וויים ניט, צי פאספארטען וועלען נויטיג זיין, צי ניט; די געסט וואלטען אבער בעסער געטהאן, ווען זיי וואלטען זיך מיט זיי פערזארגט אויף׳ן לעצטען פאל. קיין הינד טאר מען מיט זיך ניט מיטנעהמען, ווייל פיעל מענשען קענען זיי ניט פערטראגען. וועגען דער זיכערקייט פון די פאסאזשירען וועט געזארגט ווערען. ארום דעם גאנצען קאמעט איז אוועקגעשטעלט א שטארקע אייזערנע פארענטשע און קיינעם וועט ניט ערלויבט זיין אריבערצוטרעטען איהם אדער אריבערבויגען זיך אהן מיר, אדער מיין שותף.

די פאסט בעדינונג וועט געפיהרט ווערען מיט אמעגליכער פינקטליכקייט: פערשטעהט זיך, אז דער טעלעגראף און טעלעפאן וועלען זיין אין בעוועגונג, אזוי אז די גוטע פריינד וואס וועלען זיין דערווייטערט אויף 20 מיליאן און אפילו 30 מיליאן מייל, וועלען האבען די מעגליכקייט אבצונעהמען און אריבערשיקען ידיעות. אונזע׳ע דעפעשען רעכנען זיך מיט א העלפט בילינער. די ריעזען פאסט וועט זיין אונטער דער פערזענליכער לייטונג פון די הערען האליע פון מאינץ און דאקטאר סטעפאן פון בערלין. מיטאגען צו יעדער צייט, ביי טאג און ביי נאכט. מיר האבען אבסאלוט קיין מורא ניט פאר די פיינדליכע טריט פון א גרויסער פלאנעטע, נור דאך האבען מיר געפונען פאר פאסיג, צוליעב מעהר זיכערקייט, צו פערזארגען זיך מיט א פאסיגע צאהל מארשרם, בעלאגערונגס הארמאטען און ווייט שיסענדיגע. די געשיכטע לערענט אונז אז קליינע, פון דער וועלט אבגעטהיילטע געמיינדעס ווי צ. ב. ש. די איינוואהנער פון דערווייטערטע אינזלען, האבען א נייגונג צו פיינדליכע שריט געגען פרעמדע איינוואנדערער. דאהורך קען אויך דא פארקומען דער פאל.

אויף קיין פאל וועלען מיר לייכטזיניג ניט בעליידיגען די איינוואהנער פון א וואס פאר ס׳איז שטערן, אלע וועלען מיר טראקטירען מיט א גלייכער ציכטיגקייט און פריינדליכקייט און קיינמאל וועלען מיר ניט פערנעהמען געגען אן אסטעראאידו.[1] אזא פאסטען, וואס מיר וואלטען מורא געהאט צו פערנעהמען געגען דעם יופיטער און סאטורען. איך חזר איבער נאך אמאל, אז לייכטזיניג וועלען מיר ניט בעליידיגען קיין שטערן, אבער פון דער צווייטער זייט, טאמער טרעפט אונז אן אונרעכט אדער א שאנדע, זאל עס זיין פון פריוואט פערזאנען, זאל זיין פון דער רעגירונג פון עפעס א שטערן אויף׳ן הימעל, וועלען מיר זיך באלד אויף׳ן ארט נוקם זיין כאטש מיר זיינען ניט קיין אנהענגער פון בלוט פערגיסונג. ביי אונזערע רעכט וועלען מיר שטעהן אונערשראקען און ניט נור געגען איין שטערן, נור אפילו געגען א גאנצע גרופע שטערן. מיר פערהאפען אז אויף יעדעם פאלק וואס מיר וועלען בעזוכען — פון ווענוס ביז אוראנוס — וועט אמעריקא מאכען א גוטען איינדרוק; און אויב מיר וועלען ניט איינוואורצלען קיין ליעבע, איז אמווענינסטען אומעטום וואו מיר וועלען זיין, וועט מען מוזען שעצען און אכטען אונזער פאטער לאנד.

מיר וועלען מיטנעהמען אומזיסט „גרויסע מאסען מיסיאנערען“, וועלכע וועלען פערשפרייטען אמת׳דיג ליכט אויף אלע הימלישע קערפערס וואס לייכטען העל מיט א פהיזיש ליכט, נור וואס אנבעלאנגט מאראליטעט זיינען זיי נאך געבליבען אין דער פינסטער. מיר וועלען אויך איינפיהרען געצוואונגענע לעהרע.

דער קאמעט וועט צום ערשטען בעזוכען דעם מארס, דערנאך דעם מערקור, יופיטער, ווענוס און סאטורען. די פאסאזשירען וואס בלייבען אין בעציהונגען מיט דער רעגירונג פון קאלומביא בעצירק און מיט דער אלטער פערוואלטונג פון נויארק און וואלטען געוואלט בעקוקען די באזארען, אזעלכע פאסאזשירען וועלען געמאכט ווערען גרויסע ערלייכטערונגען. מיר וועלען בעזוכען אלע גרויסע שטערן און עס וועט אויסגעזעצט ווערען א געוויסע צייט אויף עקסקורסיעס און אינטערעסאנטע געגענדען פון לאנד.

דער פרייז פון דער ערשטער קלאס פון דער ערד ביז צום אוראנוס. צוזאמען מיט דעם בעזוכען די זונן, די לבנה און אלע הויפט פלאנעטען וואס געפינען זיך אויף׳ן וועג, וועט זיך רעכנען א גאנץ קליינע סומע, צוויי דאלאר פאר יעדע 50 מיליאן מייל. די רייזענדע וואס נעהמען אנטהייל אין דער גאנצער רייזע בעקומען גרויסען ראבאט. מיין קאמעט איז א נייער. אויסגעצייכענט אויפגעבויעט און נעהמט יעצט אונטער זיין ערשטע רייזע. זיין שנעלקייט מיט וועלכע ער לויפט איז א וואונדערליכע, טעגליך מאכט ער דורך א צוואנציג מיליאן מייל; בעזעצענדיג אבער אונזער קאמעט מיט דער אויסגעצייכענט אמעריקאנער דיענערשאפט און ביי א גוטען וועטער וועט ער געווים דורכלויפען פיערציג מיליאן מייל, דאך איז שטרענג פערבאטען צו צוזויילען זיין געשווינדקייט צו געפעהרליכע גרענעצען אדער יאגען זיך מיט אנדערע פלאנעטען. די פאסאזשירען וואס וואלטען געוואלט בעקוקען אנדערע וועלטען אדער צוריקקעהרען אויף דער ערד, וועלען האבען די מעגליכקייט אריבערצוזעצען זיך אויף אנדערע קאמעטען, ווייל מיר שטעהען אין פערבינדונגען מיט אלע הויפט ליניען און מיר גאראנטירען פאלקאמענע זיכערקייט.

נעהענטערע ערקונדיגונג, אדער וועגען די פרייזען און אנדערע בעקוועמליכקייטען, קען מען בעקומען אויף דער פלאטפארמע אדער ביי מיין שותף, נור ניט ביי מיר, ווייל מיין פעראנטווארטליכקייט הויבט זיך אן מיט דער מינוט פון ארויספאהרען און אזא צייט ווי די היינטיגע, קען זיך מיין גייסט ניט פערנעהמען מיט קליינע סוחרישע איינצעלהייטען.

1) פערעפענטליכט אין זומער 1874־טען יאהר אין צייט פון „שרעק פאר׳ן קאמעט“.

1) אסטעראאידען ווערען גערופען די קליינע פלאנעטען צווישען מארס און יופיטער.

געדאנקען פון דזשאהן דזשאק רוססא.

מיר קענען אייך דא ניט געבען קיין אויספיהרליכע לעבענס בעשרייבונג פון דיזען גרויסען מאן, ווייל דער פלאן איז צו קליין, דאך די טהייערע געדאנקען פון דיזען פיאנער פון פרייהייט וועלען מיר דא אין קורצען שילדערען. די געדאנקען פון דזשאן דזשאק רוססא (געבארען אין דעם יאהר 1712 און געשטארבען אין 1778), וועמעס צוויי הונדערט יעהריגער יובילעאום איז ניט לאנג געפראוועט געווארען אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט. דיזער פילאסאף פון זשענעווא וועלכע האט מיט זיין גרויסען גייסט געשטעמפעלט די פראנצויזישע רעוואלוציע, דער וועלכער האט שטארק געליעבט די מוטער נאטור און האט שטארק געהאסט די אוננאטירליכע פערדארבענע געזעלשאפט.

רוססא בעשעפטיגט זיך אין צוויי פון זיינע בעריהמטע שריפטען מיט די סאציאלע פראגען. אין זיין שריפט: „איבער די אורזאכען פון אונגלייכהייט אונטער די מענשען“, בעווייזט ער אונז אויספיהרליך דאס דיזע אונגלייכהייט געהט האנד אין האנד מיט די אונגלייכע ארבייטס פערטהיילונג. ער בעהויפטעט: אייזען און קארן האבען די מענשען ציוויליזירט, אבער די מענשהייט פערדארבען.

דער אקער בויער ברויכט דא מעהר אייזען און דארט דער שמיעד מעהר קארן: אזוי אונטעריאכט דער ערפינדער, דער פעהיגערער, דער שטארקערער די אנדערע.

נאך די בעארבייטונג פון דער ערד קומט צו טהיילונג און דערפון ווערט בעשאפען אייגענטהום. דער מענש ווערט א שקלאף פון זיינעם גלייכען. איז דער מענש רייך, ברויכט ער אנדערע וועלכע זאלען איהם דיענען, דערפאר איז איז אויך דער רייכער אבהענגיג. איז דער מענש ארים, איז ער אבהענגיג פון דער הילפע פון די רייכע. נאכדעם ווי דאס לאנד איז געווארען פערנומען אלס אייגענטהום, האבען זיך נור געקענט א טהייל פון די מענשען פערשפרייטען אויף דאס לאנד אויף די קאסטען פון די אנדערע. די ארימע לייט האבען זיך געמוזט ניט ווילענדיג אונטערוואהרפען אונטער דער מאכט פון די רייכע, אום צו פערדיענען א שטיקעל ברויט, אנדערע האבען בעסער אויסגעקליבען דעם וועג פון געוואלט, זיי זיינען בעסער געווארען רויבער און פיראטען, איידער צו ווערען שקלאפען.

דער רייכער האט מיט זיין וואקסענדער מאכט געקראגען אלץ מעהר לוסט צום הערשען. דער קאמפף איז געווארען די אלגעמיינע פאראלעל. דאן האבען די רייכע און מעכטיגע אויסגעפונען א מיטעל פאר זייער געמיינשאפטליכען שוץ וועלכער איז אין ווירקליכקייט געווען זייער זעלבסט שוץ, זייער פערטהיידיגונגס מיטעל, זייער שטאט.

אז די רייכע און מעכטיגע האבען ארגאניזירט דעם שטאט — דאס איז זיכער, ווייל אין דעם שטאטס סיסטעם זעהען מיר דאס אלדינגס איז איינגעריכטעט נור פאר׳ן וואהל און בעסט פון די רייכע, מעכטיגע און דעספאטען. דער ארימער איז דורך דעם שטאט זעהר פאלש און שלעכט בעהאנדעלט געווארען.

געגענווארטיג און נאך וואס ווייטער ווערט ער אלץ מעהר אונטערדריקט. אלע, די צום שוץ פאר אלגעמיינע פרייהייט, געשאפענע רעגירונגען דיענען דערצו דאס פאלק צו אונטערדריקען.

מיט דעם שטאט ווערט ערשט בעשאפען דאס רעכט און דאס אונרעכט און דער קריעג צווישען פערשידענע געזעלשאפטען און פעלקער — איידער אזא ציוויליזאציע איז שוין בעסער דעם נאטור מענש אין די וועלדער און אין די פעלדער, ער אטהעמט רוה און פרייהייט. ער וויל נור לעבען. מיט אן אנגענעהמע רוהיגקייט געניסט ער זיין נאטירליכען לעבען וועלכער פליסט ווי א קלאהרער וואסער שטראם צווישען בערג און טהאלען. דער מענש פון אונזער היינטיגער „ציוויליזירטער“ געזעלשאפט איז צופיעל אויפגערעגט, ליידעט אהן אויפהער, זוכענדיג אלץ צו געפינען וואס מעהר ארבייט אום מעהר צו פערדיענען, ער שאפט ביז זיין ענד, ער לויפט אין טויט אום צו קענען לעבען און ווארפט זיין לעבען אוועק אום צו געווינען די „אונשטערבליכקייט“, ער אונטערוואורפט זיך, קריכענדיג אונטער די מעכטיגע, גרויסע און אויטאריטעטען און האסט זיי, ער גיט אב עהרע די רייכע און פעראכטעט זיי ביי זיך אין הארצען.

דער נאטור מענש לעבט נור אין זיך זעלבסט, דער ציוויליזירטער לעבט נור נאך דער מיינונג פון אנדערע. — דאס זיינען רוססא׳ס גרויסע, עדעלע געדאנקען וועלכע זיינען פון פיעלע פון זיין צייט און נאך היינט ניט פערשטאנען געווארען. ער האט געוואלט דאס די מענשען זאלען צוריק זיך אומקעהרען צו דער נאטור פון וועלכער זיי זיינען אביסעל צו ווייט פערטריבען געווארען דורך דער זאגענאנטער „ציוויליזאציע“. ער האט ניט געמיינט אז מען זאל לעבען ווי א נאטור מענש אין די וועלדער און אין די פעלדער. ער האט ניט געוואלט דאס די מענשען, צוריקקעהרענדיג צו דער מוטער נאטור זאלען דארטען פערווילדעט ווערען. אין געגענטהייל, דורכדעם וויל ער אז די מענשען זאלען ערשט ריכטיג זיך ציוויליזירען און ווערען געזונדע, שטארקע, פרייע, עדעלע. געגען זיינע געגנער און שלעכטע קריטיקער, וועלכע האבען בעהויפטעט דאס ער איז געגען מענשליכער געזעלשאפט, דאס זיין לעהרע איז איבערהויפט א קריעגס ערקלעהרונג געגען דער געזעלשאפט, געגען איהר „קולטור“, „מאראל“ און „געזעצע“, האט רוססא געענטפערט:

„וואס מיינט איהר? — רופט ער אויס — זאל מען די געזעלשאפט צושטערען, דאס דיין און מיין אויסראטען און אין די וועלדער זיך אומקעהרען אום דארט מיט די בערען צוזאמען צו לעבען? א פראגע נאך דער ארט, ווי מיינע געגנער האבען עס מיר פארגעווארפען; זיי אויסמיידענדיג לאז איך זיי די שאנדע פון זייער איגנאראנץ מיר אזעלכע פארווירפע און אזעלכע פראגען צו שטעלען. — אך, איהר צו וועלכע עס איז נאך ניט געדרונגען די שטימע פון „הימעל“, איהר וועלכע ווייסט נים קיינע אנדערע בעשטימונג פאר אייער גייסט ווי צו ענדיגען צו פריעדען אייער קורצען לעבען; איהר וועלכע וואלטען געקענט פערלאזען אייער אונגליקליכעס לעבען אין מיטען און פערלאזען אייער אונרוהיגען גייסט און אייערע פערדארבענע הערצער, קעהרט זיך צוריק צו די אלטע אמאליגע אונשולדיגקייט, ווען איהר זייט נור מעכטיג גענוג דיעס אויסצופיהרען; — געהט אין די וועלדער אום די פערברעכענס פון דער צייט ניט צו זעהן און אום זיי פון אייער געדעכניש אויסצומעקען, שרעקט זיך ניט מיט דערמיט צו ערנידריגען, ווען איהר וועט זיך ענטזאגען פון די שמוציגע געוואהנהייט און פון דאס פערדארבענע לעבען פון דיזער „ציוויליזירטער“ געזעלשאפט?“

רוססא האט אנערקענט די נויטווענדיגקייט פון א מענשליכער געזעלשאפט, האט עס איהם דאך ניט געהינדערט די זעלבע שארף צו קריטיקירען; דיזע קריטיק איז דער שמערצענס געשריי פון א טיעפער פערוואונדעטער נשמה, דער אויסדרוק פון א פראטעסט און א שמערצליכע פעראכטונג געגען דער שמוציגער, דעגענערירטער און

(שלוס אויף זייטע 7).